

OBSAH

I. ČÁST – SYSTÉMOVÉ FUNKČNÍ ZMĚNY PŘI FYZICKÉM ZATÍŽENÍ

1. BIOCHEMICKÉ ZÁKLADY ZÁTĚŽOVÉ FYZIOLOGIE (J. Vránová)	13
1.1 Základní pojmy	13
1.2 Metabolismus cukrů	13
1.3 Metabolismus tuků	15
1.4 Metabolismus bílkovin	16
1.5 Zdroje energie pro fyzické zatížení	17
1.5.1 Energie z makroergních fosfátů	17
1.5.2 Energie z makroergních substrátů	17
1.6 Propojenost energetického a látkového metabolismu	19
1.7 Energetický metabolismus při různých denních a sportovních aktivitách	23
1.8 Oxidační stres a fyzická zátěž	24
1.8.1 Příčiny, projevy a následky oxidačního stresu	24
1.8.2 Prevence a antioxidační terapie	25
2. HOMEOSTATICKÁ ZÁTĚŽOVÁ DYSBALANCE (J. Vránová)	28
2.1 Homeostatické mechanismy při fyzickém zatížení	28
2.1.1 Acidobazická rovnováha	29
2.1.2 Vodní rovnováha	29
2.1.3 Iontová rovnováha	30
2.2 Adaptační změny vnitřního prostředí v tréninkovém procesu	31
2.2.1 Změny v krevních elementech	31
2.2.2 Změny v krevní plazmě	32
3. TRANSPORTNÍ MECHANISMY (S. Bartůňková)	34
3.1 Dýchací systém	34
3.1.1 Ukazatele dechových funkcí při fyzickém zatížení	34
3.1.1.1 Ventilační ukazatele	34
3.1.1.2 Respirační ukazatele	36
3.1.2 Reaktivní změny dechových funkcí při fyzickém zatížení	38
3.1.2.1 Změny v dýchání v předstartovním stavu	38
3.1.2.2 Změny dechových parametrů při výkonu	38
3.1.2.3 Homeostatická funkce dýchání po výkonu	42
3.1.2.4 Regulační mechanismy dýchání	43
3.1.2.5 Specifika dýchání u různých sportů	43
3.1.3 Adaptační změny dechových funkcí	45
3.2 Oběhový systém	46
3.2.1 Ukazatele oběhových funkcí při fyzickém zatížení	46
3.2.1.1 Ukazatele srdeční činnosti	46
3.2.1.2 Ukazatele funkcí periferního řečiště	49

3.2.2 Bezprostřední oběhové změny při fyzickém zatížení	49
3.2.2.1 Reaktivní změny ukazatelů srdeční činnosti	49
3.2.2.2 Reaktivní změny v krevním řečišti	51
3.2.2.3 Transport látek z krve do buněk	52
3.2.3 Adaptační oběhové změny	53
3.2.3.1 Strukturální adaptační změny	53
3.2.3.2 Funkční adaptační změny	54
3.2.3.3 Elektrokardiografické a a echokardiografické nálezy u sportovců	56
4. POHYBOVÝ SYSTÉM A JEHO ŘÍZENÍ (E. Kohlíková)	58
4.1 Svalový systém	58
4.1.1 Struktura a funkce kosterního svalu	58
4.1.2 Chemické podklady svalové kontrakce	60
4.1.3 Typologie a funkce svalových vláken	61
4.1.4 Svalová inervace	65
4.1.5 Projevy svalové činnosti	66
4.1.6 Reaktivní změny a svalový metabolismus při zatížení	67
4.1.7 Adaptační změny	68
4.1.7.1 Adaptace při rozvoji rychlostních pohybových schopností	70
4.1.7.2 Adaptace při rozvoji silových pohybových schopností	70
4.1.7.3 Adaptace při rozvoji rychlostně-vytrvalostních pohybových schopností	70
4.1.7.4 Adaptace při rozvoji vytrvalostních pohybových schopností	70
4.2 Řízení motoriky	71
4.2.1 Struktury řízení hybnosti	71
4.2.2 Funkce jednotlivých struktur	72
4.2.3 Řízení úmyslného pohybu	73
4.2.4 Poruchy řízení motoriky	74
4.2.4.1 Poruchy svalového napětí	74
4.2.4.2 Patologicky omezená hybnost	74
4.2.4.3 Patologicky zvýšená hybnost	74
4.2.4.4 Poruchy stoje a chůze	75
4.3 Pasivní komponenty pohybového systému	75
4.3.1 Kostí	75
4.3.1.1 Struktura kostí	75
4.3.1.2 Charakter odpovědi pasivního pohybového aparátu na zátěž	77
4.3.1.3 Adaptace pasivní složky pohybového systému při zatížení	78
4.3.2 Šlachy, vazy a klouby	78
5. TERMOREGULACE (S. Bartůňková)	82
5.1 Mechanismy termoregulace	82
5.2 Termoregulační mechanismy při pohybovém zatížení	83
5.3 Pohybové aktivity ve vysoké teplotě prostředí	84
5.3.1 Hypertermie	84
5.3.1.1 Celkové přehřátí	84
5.3.1.2 Lokální tepelné poškození	85
5.3.2 Adaptace na teplo	85
5.4 Pohybové aktivity při nízké teplotě prostředí	86
5.4.1 Hypotermie	87
5.4.1.1 Celkové podchlazení	87
5.4.1.2 Lokální podchlazení	88
5.4.2 Adaptace na chlad	89

6. FUNKCE LEDVIN A PITNÝ REŽIM PŘI ZÁTĚŽI (S. Bartůňková)	91
6.1 Základní funkce ledvin	91
6.1.1 Regulační funkce	91
6.1.2 Metabolická funkce	91
6.1.3 Vylučovací funkce	91
6.2 Změny renálních funkcí při fyzické zátěži	92
6.3 Změny v množství a složení moče	93
6.4 Vliv dlouhodobého tréninku na činnost ledvin	94
6.5 Vodní bilance (Vránová)	95
6.5.1 Poruchy hydratace	95
6.5.2 Doporučení pro pitný režim	96
6.5.3 Sportovní nápoje	97
7. REGULAČNÍ SYSTÉMY (S. Bartůňková)	100
7.1 Propojenost řídicích systémů	100
7.2 Centrální nervový systém a fyzická zátěž	100
7.2.1 Plasticita mozku	101
7.2.2 Neurogeneze a pohybová aktivita	101
7.2.3 Motorické struktury a kognitivní funkce	102
7.3 Principy neuroendokrinních regulací	102
7.3.1 Vztahy mezi neuroendokrinními a psychickými funkcemi	102
7.3.2 Specifika působení hormonů	103
7.3.3 Reaktivní neurohumorální změny při fyzickém zatížení	103
7.3.3.1 Neurohumorální změny před výkonem	103
7.3.3.2 Neurohumorální změny při výkonu	104
7.3.3.3 Neurohumorální změny v zotavení	106
7.3.4 Adaptace neurohumorálních regulací v závislosti na tréninku	107
7.3.5 Reprodukční systém v náročném tréninku	108
7.3.5.1 Fyzická zátěž a reprodukční funkce	108
7.3.5.2 Psychická zátěž a reprodukční funkce	110
7.3.5.3 Steroidní anabolika a reprodukční funkce	110
7.4 Imunitní systém při fyzické zátěži	110
7.4.1 Struktury a funkce imunitního systému	110
7.4.2 Nespecifická složka imunity	111
7.4.3 Specifická složka imunity	111
7.4.4 Imunitní systém při zátěži a v zotavení	112
7.4.5 Reakce imunitního systému na různé typy pohybové zátěže	112
7.4.5.1 Méně náročná pravidelná pohybová aktivita	112
7.4.5.2 Fyzická zátěž jako stresor	112
7.4.5.3 Následky opakovaného dlouhodobého stresu	113
7.4.6 Rizika vzniku onemocnění	114
7.4.6.1 Kožní onemocnění u sportovců	114
7.4.6.2 Respirační onemocnění u sportovců	114
7.4.6.3 Chronický únavový syndrom	115
7.4.7 Vztah imunitního systému k neuroendokrinním regulacím	115
8. SENZORICKÉ FUNKCE (S. Bartůňková)	118
8.1 Význam sensorických funkcí pro pohybové aktivity	118
8.2 Sensorické tréninkové adaptace	118
8.2.1 Propriorecepční adaptace	118
8.2.2 Vestibulární adaptace	119
8.2.3 Vizuální adaptace	120

II. ČÁST – TĚLESNÁ ZDATNOST, SPORTOVNÍ VÝKONNOST A ZDRAVÍ

9. FYZIOLOGICKÉ ZÁKLADY TRÉNINKU (M. Štefl, S. Bartůňková)	125
9.1 Genetické předpoklady a trénovatelnost	125
9.2 Rozvoj pohybových schopností v ontogenezi	127
9.3 Vhodná období pro rozvoj pohybových schopností	128
9.4 Trénink a jeho formy	129
9.4.1 Fyziologické a biochemické aspekty tréninku	130
9.4.2 Základní typy tréninkových programů	131
9.4.2.1 Trénink anaerobní kapacity	131
9.4.2.2 Trénink aerobní kapacity	132
9.4.3 Příprava na výkon	133
9.4.4 Tréninková jednotka	133
9.4.5 Sportovní forma	134
9.4.6 Extrémně náročný trénink	134
9.4.7 Detrénink	134
9.5 Fyziologické základy rozvoje pohybových schopností	136
9.5.1 Fyziologický základ rozvoje silových schopností	136
9.5.2 Fyziologický základ rozvoje rychlostních schopností	139
9.5.3 Fyziologický základ rozvoje vytrvalostních schopností	140
9.5.4 Fyziologický základ rozvoje obratnostních schopností	141
10. ÚNAVA A JEJÍ FORMY (S. Bartůňková)	143
10.1 Příčiny a druhy	143
10.2 Akutní únava	144
10.2.1 Místní akutní únava	144
10.2.1.1 Fyziologická místní únava	144
10.2.1.2 Patologická místní únava	144
10.2.2 Akutní celková únava	145
10.2.2.1 Fyziologická únava	145
10.2.2.2 Patologická únava	146
10.3 Chronická únava	147
10.3.1 Chronická fyzická únava	147
10.3.2 Chronická psychická únava	148
11. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝKONNOST JEDINCE (J. Heller)	150
11.1 Vlivy zevního prostředí	150
11.1.1 Teplotní vlivy	150
11.1.1.1 Vliv zvýšené teploty prostředí na fyzický výkon	150
11.1.1.2 Vliv snížené teploty prostředí na fyzický výkon	152
11.1.2 Tlakové vlivy	154
11.1.2.1 Vlivy hyperbarického prostředí	154
11.1.2.2 Vlivy hypobarického prostředí	155
11.1.2.3 Vlivy beztíže	160
11.1.2.4 Vlivy přetížení	161
11.1.3 Další vlivy zevního prostředí	161
11.1.3.1 Povětrnostní vlivy	161
11.1.3.2 Vlivy záření	162
11.1.3.3 Akustické vlivy	162
11.1.3.4 Vlivy narušeného životního prostředí	162
11.1.3.5 Vlivy meteorologické	164
11.1.3.6 Vlivy sezónní	165
11.1.3.7 Kosmické vlivy	165

11.2 Biorytmy	166
11.2.1 Charakteristika biorytmů	166
11.2.2 Druhy biorytmů	167
11.2.3 Genetická podmíněnost a vývoj biorytmů	168
11.2.4 Ovlivnění biorytmů	168
11.2.5 Biorytmy a výkonnost	168
11.2.6 Desynchronizace a resynchronizace biorytmů	169
11.2.7 Biorytmy a onemocnění	170
12. SPECIFIKA DĚTSKÉHO, ŽENSKÉHO A STÁRNOUCÍHO ORGANISMU (K. Smitka)	172
12.1 Odlišnosti dětského organismu – principy zatěžování dětí	172
12.1.1 Výběr vhodné pohybové aktivity u dětí	173
12.1.2 Pohybová aktivita v dětském věku jako prevence a riziko	174
12.2 Žena a pohybová aktivita – principy zatěžování žen	174
12.2.1 Poruchy reprodukčního cyklu a tělesné zatížení	175
12.2.2 Tělesná zátěž v těhotenství	175
12.2.3 Reakce a rizika plodu na zvýšenou pohybovou aktivitu matky	175
12.2.4 Klimakterium a menopauza	176
12.3 Involuční změny ve stáří a principy zatěžování starších jedinců	176
12.3.1 Morfofunkční involuční změny ve vyšším věku	176
12.3.2 Význam a formy pohybové aktivity ve stáří	177
12.3.3 Kontraindikace a rizika pohybových aktivit u starších osob	178
13. VÝŽIVA SPORTOVCE (M. Petr, J. Vránová)	180
13.1 Sportovní výživa (M. Petr)	180
13.1.1 Energetická hodnota stravy a makroživiny (makroživiny)	180
13.1.2 Mikroživiny (mikroživiny)	184
13.1.3 Doplnky stravy ve sportu	185
13.1.4 Vegetariánství a sport (J. Vránová)	190
13.2 Příjem potravy	191
13.2.1 Změny v zažívacím systému při pohybovém zatížení	191
13.2.2 Jaterní funkce při fyzické zátěži	193
14. VYŠETŘOVACÍ METODY U SPORTUJÍCÍHO JEDINCE (J. Heller)	196
14.1 Fyzická zdatnost a výkonnost	196
14.2 Základy testování	198
14.2.1 Klasifikace zátěžové diagnostiky	198
14.2.2 Sledované parametry	202
14.2.3 Funkční kapacity	203
14.3 Metody stanovení energetické náročnosti pohybové zátěže	204
14.3.1 Stanovení energetického výdeje pomocí nepřímé ergometrie	204
14.3.2 Stanovení energetického výdeje pomocí funkčních parametrů	205
14.3.3 Jiné možnosti stanovení energetického výdeje	205
14.4 Využití biochemických markerů v tréninkovém procesu	206
14.4.1 Ukazatele metabolismu energetických substrátů	206
14.4.2 Hematologická vyšetření – hodnocení zásob železa	208
14.4.3 Sérové enzymy (CK, ALT, AST)	209
14.4.4 Hodnocení stavu vnitřního prostředí	210
14.4.5 Hodnocení poměru anabolických a katabolických hormonů	211
14.5 Nové přístupy v laboratorním a terénním testování sportovců	211

15. PODPŮRNÉ PROSTŘEDKY PRO ZVÝŠENÍ VÝKONNOSTI (S. Bartůňková)	214
15.1 Dovolené prostředky zvyšování výkonnosti	214
15.1.1 Fyziologické prostředky	214
15.1.1.1 Rozcvičení	214
15.1.1.2 Regenerace	215
15.1.1.3 Využití hypoxie	215
15.1.1.4 Kyslíková suplementace	216
15.1.1.5 Ovlivnění menstruačního cyklu	216
15.1.2 Psychologické prostředky	216
15.1.3 Mechanické prostředky	216
15.2 Nedovolené prostředky zvyšování výkonnosti	217
15.2.1 Farmakologické prostředky	217
15.2.1.1 Alkohol	218
15.2.1.2 Kofein	218
15.2.1.3 Beta 2-agonisté	218
15.2.1.4 Diuretika	218
15.2.1.5 Beta-adrenergní blokátory	218
15.2.1.6 Amfetaminy	218
15.2.1.7 Kokain	219
15.2.1.8 Marihuana	219
15.2.2 Hormonální prostředky	219
15.2.2.1 Anabolické steroidy	219
15.2.2.2 Růstový hormon	219
15.2.2.3 Erytropoetin	219
15.2.3 Krevní doping	220
15.2.4 Maskující metody	220
15.2.5 Genetická manipulace ve sportu	220
16. POHYBOVÁ AKTIVITA V PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ PREVENCÍ (E. Kohlíková)	222
16.1 Cíl primární prevence	222
16.1.1 Hlavní determinanty zdraví	222
16.1.2 Pohybová aktivita	223
16.1.3 Zásady zdravé výživy	225
16.1.4 Zásady udržování tělesné hmotnosti (K. Smitka)	226
16.1.4.1 Změny v tukové tkáni v závislosti na pohybové aktivitě	226
16.1.4.2 Adipokiny, fyzická aktivita a hormonální funkce tukové tkáně	226
16.1.5 Zvládání stresu	227
16.2 Civilizační onemocnění (E. Kohlíková)	227
16.3 Primární a sekundární prevence civilizačních onemocnění	229
16.3.1 Pohybové aktivity v primární a sekundární prevenci onemocnění srdce a cév	229
16.3.2 Pohybové aktivity v primární a sekundární prevenci hypertenze	231
16.3.3 Pohybové aktivity v primární a sekundární prevenci onemocnění cukrovkou	231
16.3.4 Pohybové aktivity v primární a sekundární prevenci obezity a nadváhy	232
SEZNAM OBRÁZKŮ	235
SEZNAM TABULEK	236
SEZNAM ZKRATEK	238
REJSTŘÍK	242